

УГАРМ

6-7

Шумень,
Година I.

У Г А Р И

месечно литературно списание.

Стефанъ Станчевъ. Оплодителенъ възелъ

1.

Въ днешно време всѣка утопична мисль живѣе живота на едnodневка. Съ трагична разлика — умира, преди да се е оплодила. Това е колкото философия, толкова и белегъ на упадъчното и странно време, което живѣемъ. Упадъчно, защото залѣзва културата на капиталистическа Европа и странно, защото, въ атмосферата вече лишатъ новитѣ хора. Ето въ тия преплетени лъчи на единъ умирашъ день и на другъ възходящъ, на предѣла между смъртта и живота се лута и българскии писателъ. Незавидна участъ! — to be or not to be. И щомъ си обяснимъ така дълбоко тоя въпросъ, става съвсемъ безпредметна критиката на ежбитѣ, шегитѣ и остроумията, които си размѣниха презъ тази литературна година всички групи отъ писатели. Причината е проста: само въ безпѣтица се лутатъ хора и още — предъ утрень здрачъ, на разсвѣтъ. А това вече не е утопична мисль, а пълнокрѣвна действителностъ, пулсираща истина. Новиятъ день идва, крилетѣ му шумятъ като приливъ и той не ще пожали неподготвенитѣ. Да се опомнимъ!

2.

Започнахъ отвлечено казахъ откъслечно нѣкои нѣща безъ да имамъ намерение въ тази статия да се помъжа да изчерпя всестранно всички въпроси около литературната 1930—1931 год. Може би въ бждеще ще ми се удаде случай да подхвана наново. Преднамѣрената ми мисль въ настоящия моментъ е да сподѣля съ читателя парливото и назрѣващо отношение: столица и провинция, столиченъ и провинциаленъ литературенъ работникъ. До вчера това бѣше само хруиване, бѣше утопична мисль, на прѣвъ погледъ чудновата, не естествена. Рисковано бѣше всичко да отиде по дяволитѣ, да се пренебрѣгне и отрече една назрѣла за условията ни необходимостъ. Но закрепнаха опититѣ на нѣколкоина и вече да се разисква върху възможноститѣ отъ една координация на центъра и крайнината, на столицата и провинцията. Както въ провинциални, така и въ столични издания се изказаха разнообразни и полезни мнения. Столицата, обаче, до днешенъ день не си взе сериозна бележка и продължава да пази своеобразна диктатура и да изостря противречието, вмѣсто да го обобщи въ оплодителенъ възелъ, въ оплодителна синтеза. И идеята не отиде по далече отъ идеята, не се разреши, нито сериозно се подкрепи разрешаването ѝ. Днесъ подетата инициатива се рисува въ съзнанието ни, като безпомощна въпросителна. А това не трѣбва да остане така, не трѣбва да се напуска фронта, най-вече отъ прѣко заинтересованиятъ въ случая, именно, отъ провинциалниятъ литературенъ работникъ.

3.

Съ какви сръдства, обаче, трѣбва да отстоимъ справедливото разрешение на въпроса, съ какво качество ще интересуваме столичния блюстител на литературнитѣ ни канони, какво ще противопоставимъ на укоритѣ имъ, ако стане нужда да ни ги хвърлятъ въ очи? Ето отъ кжде трѣбва да почнемъ — *отъ опознаване себе си, отъ опознаване на всички провинциални ядки, отъ сдружението на всички сериозни литературни сили на провинцията.* И още нѣщо — третирането на тоя въпросъ трѣбва да слѣзе отъ местницитѣ и списанията и да легне въ основитѣ на една бждеща и необходима колегия на провинциалнитѣ писатели, художници и музиканти. Струва ми се, че мисля правилно, че съ малко думи изразявамъ всичко, което може да бжде разисквано и, че излизамъ отъ границитѣ на личността и имамъ предвидъ една група. Възможно ли е осъществяването на тази мечта — столичния и провинциаленъ писателъ да си стиснатъ ръце и да подхванатъ взаимна и по-разностранна, по богата работа — и време ли е да отговоримъ качествено на тази хубава и прелѣстителна идея?

4.

Споредъ мене, въпросътъ ще бжде разрешенъ самъ по себе си, ако всички провинциални писатели, се оформятъ като единамислящи и еднакво засѣгнати и ако въ единъ моментъ съзнаятъ нуждата отъ организация. И жалко ще бжде въ нашето столѣтие на организации и разрастване на кооперативнитѣ принципи, провинциалнитѣ писатели да продължаватъ своята убиваща ги самота и диогеновщина. И наистина: провинциалния литературенъ работникъ е самотенъ въ пълния смисълъ на думата и прилича на своеобразенъ Диогенъ, който се пече на слънце и зъзне на сѣнка предъ своята бѣчва. Отъ време на време той прескача до Столицата, фигурата му се мѣрва тукъ-тамъ и подсѣща останалитѣ искренни хора за съществуването си. Следъ това той издава (винаги на свои сръдства и безъ пласаторы!) своята скъпо леляна творба и чака мълнинитѣ на столичната критика. Въ малко случаи той бива поощряванъ и то, може би, отъ кумова срама. Нали до сега това е било така? Приемствеността на единъ Ник. Вас. Ракитинъ лежи въ други, чисто творчески обстоятелства. Но глухотата около имената на Иванъ Мирчевъ или Ив. х. Христовъ, които иматъ епигони дори между столичнитѣ поети, какъ трѣбва да обяснимъ? Ето защо, време е вече да се заговори най-сериозно за създаването на група на провинциалнитѣ литератори и художници, която ако не бжде приета за факторъ въ развитието на българската култура, то поне ще бжде знакъ за възмъжаване на провинцията.

5

Читателътъ ще каже: всичко това е добре дошло. Но той нѣма да разреши въпроса. Трѣбва културната провинция, представлявана отъ своитѣ работници, да подеме инициативата и да я изнесе на илещитѣ си. Признавамъ, че е утопична мисълъ да се съюзятъ

столицата и провинцията, но това не ме обезсърчава. Важно е, че подобна съвмѣстна работа би дала блѣскави резултати за българската литература. Обаче, трѣбва да приемемъ идеята за оплодителната синтеза съ резерва: *провинцията не е още качествено съразмѣренъ фронтъ срещу столицата и точно поради това резултатитѣ сж още неутешителни*. Споредъ мене, образуването на провинциална колегия, би имала тази най-сжществена задача, която разрешена, следъ по-вече или по-малко време, ще даде пълния резултатъ, а именно: разрастване, укрепване и възмжжаване на провинциалнитѣ писатели, художници и музиканти. И може би, следъ този моментъ провинциалната срѣда на работа ще измѣни своя образъ и наклонности. А провинцията е била, е и ще бжде родина на всички културни работници. Столицата е опорна точка, центъръ на кржгъ, който я оплодява. И ако писателитѣ отъ столицата не се интересуватъ за сждбата на своитѣ провинциални колеги, това е вече тѣхна голѣмановска самозабрава. Нашъ дългъ е да се свържемъ, да се създадемъ въ качествень оплодителень възелъ.

Емилъ Кораловъ. Прости сърдца.

По дългия прашень пжтъ къмъ града, ярко огрѣнъ отъ залѣзващото слънце, изъ неравнитѣ засѣхнали коловози, все покрай рѣката бавно се друсаше и полюляваше открита селска кола. Въз-старичькъ селянинъ въ изтъркани шаечни дрехи, съ загорѣло добродушно лице, съ руси мустаци и малки живи очи седѣше отпредъ и загрижено подвикваше на воловетѣ. Въ колата върху купчина сѣно, присвита на колело лежеше мѣничка жена, въ кожухче и съ черна забрадка. Тя тѣй се бѣше заровила въ сѣното, че се виждаше само частъ отъ жълтото ѝ болничаво лице. Две блещукащи очи безсмыслено се взираха въ далечината.

— Петре, има ли още много до хана? — слабо изохка тя и спря върху мжжа си тъменъ, умоляващъ погледъ.

— Нѣма. Близо сме вече. Стублата се вижда.

— Искамъ вода.

— Е, сега де.

И, като подвикна пакъ на воловетѣ, селянинътъ загледа втречено напреде си. Върху лицето му падна сѣнка. Рѣката потъмнѣ и каточе забуча по-силно и по-глухо. Откъмъ баира повѣ. Слънцето бѣше залѣзло.

Следъ половинъ часъ колата спрѣ предъ хана. Бѣше се вече мръкнало и прозорчетата на хана блестѣха съ мжтна бѣлезникава свѣтлина отъ газена лампа. Предъ вратитѣ подъ брѣстоветѣ бѣха спрѣли нѣколко други коли. Воловетѣ разпрѣгнати преживѣха и вдѣхваха жадно, съ издути ноздри, прѣсния миризъ на сѣното като че въ него усѣщаха тишината и спокойствието на настѣпващата есенна нощъ. Отъ двора на хана идеше дѣхъ на торъ и празни бѣчви.

Нѣколко загорѣли сухи лица се мѣрнаха на прозореца на хана. Излѣзе ханджията.

— О, Петре, ти ли си билъ! Добъръ вечеръ! Какво те носи насамъ?

— Лошо, бай Григори, жената я не бива.

— Че отъ кога така?

— Отскоро. Недѣля нѣма какъ лѣгна. А снощи зле ѝ стана. Повелъ съмъ я за града.

— Ама какво ѝ е?

— Де да знамъ какво. Фелдшерътъ дума въ града да я карамъ.

— Е, нѣма нищо. Ще мине. Хайде, заповѣдайте, починете си.

И ханджията извика на жена си да приготи стая, После помогна на селянина да смене болната отъ колата, двамата я хванаха подъ рѣце и я отведоха презъ двора въ една отъ стаятъ. Ханджийката запали газената лампа съ опушено, окърнено шише, дадохъ вода на болната, и въ стаята останаха само тя и мъжътъ ѝ. Петъръ седна на столче до одъра, дето лежеше жена му и мълчаливо я загледа.

— По-добре ли ти е сега?

— Все тъй — тежко въздъхна тя. — Ехъ, само дано изтрая, Николча да видя. Искамъ да го видя, пакъ тогава да умра.

— Е, ще го видишъ, нищо ти нѣма — прекъсна я мъжътъ ѝ, но лицето му бѣше загрижено.

Въ стаята стана тихо. Болната затвори очи. Около шишето на лампата запърпахъ пеперуди.

Вратата се откърхна и се показа зачервеното лице на селянинъ.

— Добъръ вечеръ, Петре. Тукъ си билъ, пакъ се счотайвашъ. Нѣма ли да дойдешъ отвѣдъ бе? Стефанъ Сойката е тукъ.

Петъръ погледна загрижено жена си.

— Е, остави жена си нека лежи. Сойката иде отъ София. Виждалъ се е съ Николча. Ела.

Петъръ се вдигна и се надвеси надъ жена си.

— Марийке ма, Тука билъ Стефанъ Сойката. Били съ Николча. Ще ида да го видя.

— Иди — полуотвори очи жена му и пакъ ги затвори.

— Нѣма да се бавя. Ей сега ще се върна да те взема и ще тръгнемъ — рече старецътъ като че да успокои жена си и излѣзе съ селянина си.

Кръчмата на хана бѣше ниска опушена стая съ нѣколко големи маси и нѣколко избѣлѣли картини по стенитъ. На една маса седѣха трима селяни. и тѣ бѣха като Петъръ хора възрастни по на 50—60 години. Само Сойката бѣше по-младъ, по-червенъ и засмѣнъ отъ другитъ. Петъръ седна при тѣхъ. Сойката поржча ново шише вино, две бѣха вече изпили, и налѣ на госта.

— Пий, бай Петре, за здравето на Николчо! Много ти здраве отъ него. Славенъ мъжъ е станалъ той.

Старецътъ изпи чашата си, но още нищо не се решавахе да попита за сина си.

— Ами какво, тебъ булката ти била нѣщо болна, а?—запита Стойката.

— Зле е, Стефчо, эле -- поклати глава старецътъ.

— Ехъ, нищо! Ще мине, бай Петре! На женитѣ лесно минава. А да видишъ синътъ ти какъвъ е левентъ станалъ. Само да го видишъ. Агротъ мѣ, ама не като тия мърши, дето се влачатъ сега изъ селата, а нѣщо съвсемъ друго.

— Ти кога го вижда, Стефанчо?

— Снощи, преди да тръгна. Заржча да ви поздравя и да ви кажа, че тия дни ще си дойде. Още малко работа въ Министерството ималъ да си досвършва. И писмо ви писалъ.

— Писа. Ехъ, само майка му да бѣше сега здрава. А то какъ намѣри . . .

Сойката налѣ пакъ чашитѣ и пакъ ги изпразниха.

После Сойката почна да разправя за Николчо. Бащата го питаше за едно и също по нѣколко пѣти той, отговаряше, хвалѣше, заржчваше вино и пълнѣше чашитѣ. Въ кръчмата бѣше димно, мъгливо отъ виненитѣ пари и пушека на лулитѣ; а презъ разтворената врата появяваше мириса на горитѣ и на напеченитѣ пѣтища, топлата есенна нощъ. И старецътъ все повече се упояваше отъ тая мирна нощъ, създадена само за радости, упояваше се и отъ виното и отъ кроткия веселъ погледъ на старитѣ си другари и отъ всичката сърдечность, която среща на хана, тоя домъ за почивка срѣдъ прашнитѣ есенни пѣтища. На нѣколко пѣти старецътъ ставаше отъ мѣстото си, да вземе жена си и да се отправи пакъ на пѣтъ, но другаритѣ му го спираха, пѣкъ и той нѣмаше сили да се откъсне отъ тѣхъ. Изжаднѣла бѣше душата му за радостъ, за отдихъ. И скоро вече полуспянь той забрави съвсемъ жена си и заговори само за сина си.

— Ей, Сойка, а помнишъ ли кога Николчо тръгна? Цѣло село ми думаше: Петре, лудъ си, на вѣтъра си продаде нивата, не можъ го изучи, не сме за тая работа нис. А менъ тежко ми бѣше като слушахъ. Мислѣхъ: праги сж; ама щомъ погледнѣхъ Николча, казвахъ: не сж!

Старецътъ изпи пакъ чашата си. И съ всѣка глѣтка сърдцето му все повече се размекваше.

— Сойка, а помнишъ ли кога замина? И ти бѣше дошълъ да го изпратишъ. Три пѣти ме прегърна той. Азъ, казва, тате, нѣма да те засрамя. И ще уча, и ще работя, пѣкъ и ти колкото можешъ ми помагай. Нѣма да те посрамя, тате.

Старецътъ млъкна и загледа навънъ, дето гордо се дигаха тъмнитѣ сѣнки на брѣстоветѣ.

— Две години никакъ не съмъ го виждалъ, Сойка. Понѣкога и забравяхъ, че имамъ синъ. Само лани получихме една снимка. Ти си я виждалъ.

И старецътъ извади, обвитъ съ парче вестникъ, малкъ портретъ съ смачкани краища, показа го на другитѣ, после го задържа въ рѣка и втреченъ го загледа. Очитѣ му потъмнѣха. Въ гърдитѣ

му нѣщо се размекна и изведнѣжъ отъ измѣченитѣ очи на стареца по сухитѣ загорѣли страни се потърколиха две едри сълзи. Той ги обърса съ рждава. Сойката го погледна очудено и сложи ржда на рамото му. Старецътъ се усмихна.

— Мило ми е, братко, мило ми е. Гледамъ и не вѣрвамъ, моя Николчо ли е това. Дето кършеше нѣрбалака и гонѣше гжскитѣ. Знаятъ ли съмъ нѣкога, братко, че агрономъ съмъ родилъ. Ей момчето ми, момчето ми, Богъ да те поживи!

И още две сълзи на дълго потискана радостъ се отрониха отъ тъмнитѣ очи. Старецътъ млъкна и се загледа пакъ навънъ. И никой не знаеше какво мислѣше той сега. Другитѣ селяни като че бѣха забравили вече за него, всѣки мислѣше за своитѣ грижи и тегла, за своитѣ минали радостни дни. Пияни вече, съ натегнали глави и замѣглени очи, тѣ само изрѣдко отронваха тежко по нѣкоя дума. Но вече не се слушаха единъ другъ. Единъ задрѣма на масата, Сойката си припѣваше нѣщо съ половинъ уста и само ханджията още се шураше насамъ-нататѣкъ. Воловетѣ въ двора утихваха, отъ рѣката лѣхна прохлада. Минаваше срднощъ.

Кога бѣше задрѣмалъ Петъръ не помнѣше. Пробуди се сутринята въ стаята, дето бѣше оставилъ жена си. Нѣкой го блѣскаше въ хълбока съ кракъ и крещѣше. Като отвори очи и се свѣсти, старецътъ позна ханджийката. Бѣше бледна и разтреперена.

— Пияница! Ставай де! По скоро! Виджъ какво направи съ жена си! Свърши я! Свърши я! Пияница!

Петъръ се подпрѣ на лакътъ, повдигна се, олюлѣ се и, като погледна къмъ одъра, дето вечерята лежна жена му, тѣй се и вкамени, зяпналъ съ отворени уста: Жена му бѣше мъртва.

— Ама това кога . . . какъ така . . . Марийке, — една можа да прошѣпне старецътъ, вгледанъ въ мъртвата, бледенъ, изуменъ.

— Ей тѣй. Нали пиешъ долу. Остави я тука да пукне! Пияница! Какъ можа да я забравишъ!

Ханджията, който сжщо бѣше въ стаята, блѣсна жена си.

— Я се махай! Не си навирай гагата! Не е твоя работа! Стига си дрънкала! Петре, нѣма какво, станалото станало. Ами дръжъ я за краката да я отнесемъ въ колата ти. Трѣбва да я върнешъ въ село.

И, безъ по вече приказки, той я улови за главата и раменетѣ. Петъръ се подчиняваше на всичко, което му кажеха. Улови жена си за краката, изнесоха я и я сложиха върху сѣното въ колата, тамъ, където си лежеше и по-рано.

Другитѣ селяни съ колитѣ бѣха огминали вече, Сойката сжщо си бѣше трѣгналъ за село и само едно селянче, което се връщаше отъ града, като видѣ мъртвата, се примѣкна съ лобопитство при колата.

— Ей момче, качи се и ти въ колата при байно си, да не е самъ съ мъртвата — извика му ханджията.

Селянчето седна при стареца въ колата и подкара воловетѣ.

Ами кога така, защо така? — шѣпнѣше виновно старецътъ като гледаше все тѣй изуменъ напреде си,

— Много я пече слънцето — рече момчето, което често се извърщаше къмъ мъртвата.

Старецътъ се обърна, извади една кърпа и покри грижливо восъчното лице, като че това бѣше още живо нѣщо, което трѣбваше да се пази. И пакъ загледа втренчено, съ угаснали очи тамъ, гдето се зеленѣеше върбалакътъ, диглѣха се и преплитаха дълбокиятъ коловози и ярко свѣтѣше разпѣнената отъ слънце и прохлада рѣка.

— Ами сега Николчо какво ще рече — прошѣнна глухо, на себе си той и се задави. И веднага отъ замъгленитъ му очи избликнаха две мжтни сълзи и потекоха по старческиятъ страни така незабелязано и просто, както миналата нощъ радостнитъ сълзи предъ портрета на сина. И както въ ония сълзи бѣше бликнала всичката му любовъ и радостъ, така въ тѣзи бѣше събрана всичката му болка и горчивина отъ себе си, отъ съдбата, отъ тъмния неразбранъ редъ на живота.

Изъ прѣсно синия въздухъ стрѣляха птици, рѣката свѣтѣше, а изъ дълбокиятъ засъхнали коловози все тъй бавно, съ скърцане си пробиваше пътъ колата съ мъртвата.

Иванъ Буюклийоки. Зеленитъ очи.

Обичамъ пролѣтнитъ буйни ниви
и слизамъ въвъ засѣното поле,
а утринната свѣжестъ се разлива
и се събужда тоя свѣтъ зеленъ.

И азъ неznamъ защо е тая обичъ —
за свѣтлитъ ли слънчеви лъчи
или защото като тия ниви
зелени сж и моитъ очи.

Но днесъ презъ цѣфналитъ бѣли сливи
въ зеленната ще се скрия азъ.

И тамъ като въвъ пѣсень ще се сливатъ
на утрото шумътъ и моя гласъ.

Тѣй ще празнувамъ тихата победа
на пламналитъ пролѣтни лъчи
и цѣлото поле къмъ менъ ще гледа
съсь две голѣми, радостни очи.

Димитъръ Гундовъ. Безъ любовъ.

До тука стига. Спри! И отмини ме . . .

Ще бжда гордъ въвъ своята самота
Да ми остане само твойто скжпо име,
да бди надъ менъ спокойно вечеръта.

Да бжда святъ — далечъ отъ тебъ духъ коленъ,
да не дочувамъ твоя властенъ зовъ.

О, вѣрвай, тѣй ще бжда по-доволенъ
безъ скръбъ, безъ минало и безъ любовъ.

Скърбя за свѣтлото което пазѣхъ
и ти отдавахъ съ вѣра всѣки мигъ,
за да звѣни като разбита наза
тукъ всѣки споменъ, всѣки вопѣлъ тихъ.

Но стига. Спри! Иди си! Ще се моля
за тебъ, за твоята участъ на съѣта —
Въ очитѣ ти да грѣе вѣчна пролѣтъ
и пжтя ти да е посланъ съ цвѣтя.

Иорданъ Георгиевъ. Писма.

I.

Не помня тоя день за който пишешъ,
за вечерята, луната и звездитѣ
и онова таинствено затишие
което нощемъ пада надъ горитѣ.

Сега животътъ другъ е. Днесъ и ти
не ме упреквай въ тая безнадеждностъ
угаснаха най-свѣтлиѣ мечти
а много дни не зная вече нѣжностъ.

Какво остана? Миналото—сънь.
и той не ще се нѣвга преповтори
душитѣ ни не ще опие звѣнъ
и ведростъта на слънчеви простори,

И нашата любима, малка стая,
и вечерниятъ блѣсъкъ надъ града—
тамъ духоветѣ ни сега витаятъ
и грѣе пакъ голѣмата звезда.

О, не скърбѣлъ бихъ тѣй за тия дни
и твоего незабравимо име
най-хубавата пѣсенъ осѣни:
далечна, свѣтла, скжпа и любима

II.

Не се сърди, че тука те забравихъ
а миналото може би и то
ненужното по пжтя изоставихъ
за да се попитамъ днесъ—защо?

Тукъ тѣй сж много страдали сърцата
(а вѣрвамъ по е страшно тамъ при тебъ)
кипи едно размирие въ полята
и ужасътъ обвива ни съсь крепъ.

Азъ знамъ: ще ми припомнишъ пакъ предишното,
но то не ще ни нѣвга раздѣли,
мечтитѣ днесъ сж по-вече излишни
когато мжката така боли.

Разбирамъ те, но мъртва е утехата
и питашъ ли дали е свѣтлина
и день вѣвъ който пакъ изгрѣватъ
надеждитѣ, израстнали въ сѣня?

Отдавна тукъ тежи надъ насъ безумие,
полярна нощъ е всѣки идващъ день
а на огроменъ басъ съсъ тежки струни
ридае нощенъ вѣтъръ вдъхновенъ.

И ето вижъ какво сега сме ние:
ненуждни за скръбъта на тозъ народъ,
защото нѣма кой да се разкрие
и да му стане новъ и ведъръ сводъ.

Но знамъ, че тукъ следъ димнитѣ пожари
подъ блѣсъка на пурпуренъ ракетъ
ще мине конникъ съ пламенни другари
и бойния му вичъ ще е приветъ

а нѣкжде победенъ ще удари
часътъ на растиѣщъ, крепкъ, воленъ свѣтъ.

Александъръ Земни. Прогледнала.

Елена лежеше въ леглото вече почти съвзета. Тя се въздигаше отъ четиридесетъ дневното тежко боледуване и, макаръ да си внушаваше, че отровата що бѣ погълнала, още горчи въ устата ѝ, тя явно усѣщаше, какъ коремнитѣ болки намаляватъ, силитѣ ѝ, като единъ приливъ, отново се възвръщаха и неспирано нахлуваха въ жилитѣ и. Майка ѝ и сестра ѝ постоянно и най нѣжно я наглеждаха, изпълняваха съветитѣ на лѣкаря.

— Мамо, — каза съ нѣженъ гласъ Елена — днесъ се чувствавамъ много добре. Дали е хубаво и времето вѣн?

Майка ѝ отвори прозореца и погледна. Ведре струя въздухъ лѣхна по челото на Елена.

— Много хубаво; чудесенъ юнски день изгрѣва.

— Искамъ, мамо, да лѣхна малко ведрина навѣн: изнесете ме въ градината подъ вишнитѣ. Да видя и градинскитѣ цвѣта.

— Все пакъ, хладничко е, трѣбва добре да те овиемъ съ одеяла.

— Овийте ме, но само ме изнесете.

Майка и сестра хванаха одѣра отъ две страни и изнесоха полека Елена, после отидоха всѣка по своята работа.

Елена седна завита въ одеяла, опрѣ грѣбъ о меко възглаве, вадиша съ пълни гърди и съ жадни очи загледа природата наоколо.

Да, рзмишляваше тя, ето — юний е вече, два месеца оттогава, отъ оная черна дата. . . Черенъ мракъ притисна очитѣ ѝ: онова скръбно минало, което безъ малко цѣлише да ѝ коства живота, се изправи предъ нея, като едно черно було.

Наистина, какъ стана това? Какъ намѣри сили тя въ себе си да погълне отровата, съ която искаше да тури край на живота си, като тежъкъ и безсмисленъ за нея вече? Два месеца оттогава. . . Искаше и се да си представи, какъ ли е изглеждала тя въ онзи трагиченъ моментъ. . .

Елена се пренесе назадъ, въ далечното онова село, дето две години бѣ учителка; тамъ, въ равнината, далече на северъ отъ родния и планински градъ. Ето какво и било сждено да стане тамъ съ нея. . .

Две сълзи се търкулнаха отъ очитѣ и паднаха на горештата и ржа.

— Георге, Георге! — простена тя съ глухъ гласъ. Защо не те разбрахъ азъ тогава, Георге? Защо? Нѣмаше всичко това да се случи. Но сега е вече късно, много късно. . .

Тя се унесе въ споменитѣ си.

Георги, две годишниятъ и колега въ това село, учителтъ Георги, влюбениятъ въ нея Георги. . . Съ каква нѣжностъ и откриваше чувствата си той, съ каква любовъ горѣше къмъ нея! Георги, когото тя пренебрегна и отхвърли заради Ивана, сина на фабриканта на бира въ сжседната паланка.

— Азъ, говорѣше и учителтъ, Георги, искамъ да те направя моя другарка, равна менъ, спжтница въ трудния ми животъ, сподѣлница на радости и скърби. Ще живѣемъ ние и ще се боримъ съ тоя животъ. Азъ ще вървя напредъ, а ти — следъ мене. И когато се уморя да надвивамъ, ти ще идвашъ при менъ и ще подкрепишъ. Ти ще ме цѣлунешъ кротко и ще ме вдъхновишъ за нови битви. И мжката ми тогава ще бжде половинъ мжка, защото двача ще я носимъ. . .

Така и говорѣше Георги, изпълненъ съ страсть и желание за борба. Той не я лъжеше, защото бѣ честенъ и не бѣ богатъ за да може жребиятъ му да бжде по-другъ.

А Иванъ фабрикантскиятъ наследникъ, и говорѣше съвсемъ иначе.

— Азъ, казваше и той, ще те направя щастлива и доволна ще те освободя отъ тежкия учителски животъ, отъ това робство, ще те възведа къмъ новъ животъ — лекъ и приятенъ. Ще бждешъ винаги доволна, весела и сита, безъ лишения, безъ грижи за утрешния день; защото азъ съмъ богатъ. . .

Така и говорѣше въ срещитѣ си Иванъ. А какъ можа тя да повѣрва въ искренността му къмъ нея! Тя, бедната селска учителка, избраница на единъ фабрикантъ. . . Не разбираше тя тогава оная дълбока философия на паритѣ, които винаги сж въ състояние да измѣнятъ разбиранията и намѣренията на единъ фабрикантски синъ, и особено когато той е още твърде младъ, за да бжде допусната

отъ баща му такава една лековѣрна отъ парична гледна точка по-
стѣпка. . .

Елена му повѣрва и се съблазни отъ хубавата картина на
рисуваното бждеще. Па и защо да не пожелаеше тя това бждеще?
Защо да не се освободи отъ труда и бедността, отъ тежкия жи-
вотъ и вѣчнитѣ учителски грижи за вгредѣ? Нима не бѣ достойна да
стане избраница на една щастлива сждба? Не бѣ ли здрава и ху-
бава, не бѣ ли красавица? И умъ, и характеръ ли нѣма по-добъръ
отъ който и да било друга? Най-после, мислѣше си тя тогава, ето
че дойде день да помогне осезателно на беднитѣ си родители въ
града, които съ толкова непосиленъ трудъ и лишения я изучиха. Ще
се прости тя винаги съ това село, винаги. . .

И тя отхвърли предложенията на Георги. . . О, тоя фата-
ленъ день! Тѣй ясно си спомняше тя сега всичко това, което като
единъ гвоздей се бѣ забило въ сърцето ѝ. . .

Когато вечерята Георги, наскърбенъ отъ тежкия и, може би,
неочакванъ отъ него отговоръ, напусна квартирата и, пристигна
Иванъ съ мотоциклетъ отъ паланката. Почти всѣка вечеръ идваше
вече той. Хубавата лунна априлска нощъ бѣ вече прострѣла дълги
сѣнки изъ улицитѣ, когато Елена излѣзе да посрѣщне Ивана.

Той бѣ веселъ и разговорливъ. Донесе и сладкиши и пода-
ржи. . . Вечеряха заедно въ квартирата и. Пенка, дъщерята на
хазайката ѝ, весело имъ прислужваше, дяволито поглеждаше Елена
и усмихнато кършеше тънката си снага. Сякашъ искаше да имъ
каже: О, разбирамъ ви азъ. . .

Следъ вечеря, макаръ и да бѣ вече късна нощъ, Иванъ пред-
ложи да излѣзатъ и се поразходятъ изъ близката селска околностъ.
Елена се съгласи. Та какъ можеше да не се съгласи? Не бѣ ли той
вѣрниятъ и любовникъ? Нали все това ѝ говорѣше: че ще и бжде
бждащия съпругъ? Нима може да я лъже той? Не, не, това е не-
възможно. . .

Тѣ излѣзоха. Хубава лунна нощъ. Полето далечъ предъ тѣхъ
се разстилаше като една опъната дланъ. Лунниятъ саванъ тъмнѣеше
навредъ надъ заспалата земя. Вървѣха прегърнати изъ леко наросе-
ната трева. Наблизо се издигаше предселскиятъ хѣмъ, слабо осѣ-
янъ съ хрусталакъ, срѣдъ който мощно стоеше единъ старъ брѣстъ.
Тръгнаха къмъ него. Бѣха престанали почти да говорятъ; като че
бѣха изтрѣпнали, опоени отъ нѣжното дихание на нощта. А може
би не на нощта, а—на собствената си плътъ. . .

Да. . . Елена усети, какъ сърцето ѝ усилено биеше: тупъ,
тупъ тупъ. . . И какъвъ огънь нахлу въ житѣ ѝ. . . Крѣвта
и ли се разгорѣ, та разпали всичкитѣ фибри на тѣлото ѝ. Това бѣ
страстта, която говорѣше. . . Но нали всичко е заради Иванъ,
милиятъ Иванъ? . . .

Недалечъ неочаквано се мърна предъ погледитѣ имъ сѣнката
на бързо вървящъ мжжъ. Елена внимателно се вгледа въ очерта-
нията на силуета. Дали това не бѣ фигурата на Георги? Той често

обичаше да скита тъдѣва. . . Да, той може би е наскърбенъ отъ снощния разговоръ. . .

Ето, най-сетне тѣ се изкачиха на върха, до самия брѣстъ. Иванъ предложи да посѣднатъ. Селото като че избѣга далечъ въ мъглата предъ очитѣ имъ. Да, всичко тогава бѣ за Елена въ мъгла, тѣй добре си спомня тя сега това.

Той се наведе и я цѣлуна.

А тя нищо, нищо не можеше да му се съпротиви. . . Какво и бѣ отнѣло силата? Защо мисълта и бѣ заспала тогава? Боже, какъвъ моментъ бѣ, наистина, тогава. . .

И когато следъ известно време, при една цова срѣща, тя му направи своята майчина изповѣдь, той следъ това вече не се яви. А после Елена съ ужасъ узна, че той заминалъ въ странство да следва. . .

И ето че дойде тежкиятъ часъ, черниятъ часъ. . . За нѣколко дни тя посърна, като осланенъ цвѣтъ. Тежка оловна топка се спрѣ на гърлото и. Всичко, всичко умрѣ за нея. . . Живъ бѣ въ съзнанието и само Георги. . . Георги. . . Но бѣ вече късно, късно да мисли за него. . . И какъ я гледаше само той денемъ въ училището. . . Не можеше да изтрайва дълбокитѣ му пронизителни погледи. . . И все мълчи. . . Дали той не се досеща, дали не знае той всичко и така упорито мълчи? . . . Но тя какво да прави? Да чака ли позора? . . . О, не, не, по-добре смъртъ, смъртъ. . .

И една сутринъ. . . да, сутринъ. . . Пенка веселата и хубава мома на хазайката ѝ. . . Пенка. . . Тя влязла въ стаята на Елена да ѝ донесе закуската и. . . намѣрила я простната на земята, а струя кръвъ, топла, червена, бликала изъ устата ѝ. . . Наблизо била търкулната чаша съ отровата, която преди малко Елена бѣ погълнала. . .

Повикали лѣкаръ, далъ и първа помощъ и незабавно я откарали въ града, въ дома на баща и. Елена не бѣ питала още, какъ сж я срѣщнали тамъ, какъ я е видѣла майка и. . . Но какъ да попита? . . .

А сега. . . ето я на одъра. Тя ще оздравѣе, излѣкувана е, силитѣ и се възвръщатъ.

Елена махна съ ръка, като да отблъсне отъ очитѣ си тия мрачни спомени. Сега е топло и хубаво; тя ясно вижда и съзнава всичко: сега тя вече е прогледнала. . . за живота. . . Прогледнала. . .

А Георги? . . . „Азъ те викамъ да ми станешъ другарка, равна на менъ, дружно да се боримъ съ живота“ . . . Уви, тя тогава поиска да отбѣгне своя дѣлъ, да се изплъзне отъ тежката борба на живота. . . Но сега. . . да, по-тежка борба и предстои сега. . . Георге, Георге. . .

Наши покойници:

Димитъръ Бояджиевъ
1880 — 1911.

Недѣлчо Беневъ. Кой какво чете.

Какви сж духовнитѣ нужди на съвременния човѣкъ? Има ли въобще той духовни нужди? За да дадемъ точенъ отговоръ на тѣзи въпроси, трѣбва да се вземѣ въ онази духовна храна, която народътъ ежедневно консумира въ видъ на книги, вестници, зрелищъ, беседи и пр. Поговорката: „Кажѣ ми съ кого дружишъ, за да ти кажа кой си“, може да се изрази още и така: „Кажѣ ми какво

четешъ, за да ти кажа какво знаешъ!“ Наистина, какво четатъ днесъ хората: малки и голѣми, учени и прости, бедни и богати?

Да почнемъ отъ малкитѣ. Съ право трѣбва да признаемъ, че тѣ сж най-добритѣ четци. Тѣхната любознателностъ ги подтиква къмъ страницитѣ на книгата и тѣ се увличатъ по редоветѣ на хубавата човѣшка речъ, която неочаквано имъ открива нови, непознати, вълшебни миpове. Децата заживяватъ съ приказнитѣ образи на тѣзи миpове, сближаватъ се съ тѣхъ, почватъ да имъ подражаватъ и да блѣнуватъ за тѣхнитѣ златни кули. Книгата за тѣхъ става втори свѣтъ, предъ който тѣ разкриватъ душитѣ си за всички чародейства на видимото, за да прозратъ тайнитѣ на невидимото, далечното, тѣй много мамещо тѣхния погледъ. За тѣзи жадни четци у насъ се издаватъ хубави книжки и списания, които постоянно имъ поднасятъ много стихове, разказчета, приказки, картинки и пълнитѣ малкитѣ имъ сърдца съ неизказана радостъ. Остава на добритѣ родители да имъ правятъ особени шкафчета, дето децата ще си събиратъ една по една любимитѣ книжки, ще ги подреждатъ и по този начинъ ще се тури основа на *домашни библиотеки*, които трѣбва съ гордостъ да красятъ всѣкоя кѣща и да служатъ като вѣренъ показателъ за културността на семейството.

По-после, когато децата станатъ юноши, тѣ продължаватъ да сж все такива ревности четци, само че сега вече фантастичнитѣ приказки не ги занимаватъ, а почватъ да дирятъ книги съ реално съдържание, дето героитѣ проявяватъ необикновени подвизи и като магнитъ привличатъ смѣлата юношеска мисль. Едно е само лошо, че тѣ сж оставени почти сами на себе. Най-често родителитѣ не разбиратъ нуждитѣ на своитѣ подрастващи деца, а при училищата не имъ се уреждатъ читални и библиотеки, за тѣхъ не се издаватъ хубави книги и списания и тѣ трѣбва самъ да се лутатъ, сами да откриватъ храна за своята жадуваща душа. А тукъ децата сж въ най-опасната си възраст и лесно се поддаватъ на странични внушения, особено отъ изобилнитѣ падения въ живота на възрастнитѣ, партизанскитѣ борби и взаимонзtreбления, апашкитѣ измислици на кинематографа и криминалнитѣ сензации на вестници и брошури. До като самитѣ ние не се поправимъ, не станемъ добри хора, граждани и родители, да се не чудимъ, защо поколѣннията излизатъ все по-неблагонадеждни.

Младежъта отъ срѣднитѣ училища избива въ нѣколко направления. Едни си оставатъ до край скромни труженици на ежедневната училищна работа и прилежно залѣгатъ за уроцитѣ си, други се увличатъ въ изкуства и наука, трети се отдаватъ на игри и спортове, но по голѣмата частъ, особено материално осигуренитѣ, още отъ рано се отклоняватъ по тайнитѣ пѣтеки на свѣтовнитѣ съблазни. Въпрѣки това, срѣдношколницитѣ си оставатъ най-добритѣ ценители на духовни ценности. Тѣ сж почти единствени посетители на научни и художествени сказки, най-многобройни четци въ общественитѣ читални и библиотеки, най-сигурни абонати на периодични издания, най-ревностни купувачи на книги. Този книжовно-

научен интерес е твърде ценен за тях, защото всичко придобито тук, остава за винаги като бисери въ душите им.

Наредъ съ тях можемъ да поставимъ и една частъ отъ женитѣ, които по темпераментъ и настроение сж твърде чувствителни къмъ откровенията на поетитѣ и съ наслада четатъ тѣхнитѣ писания, особено романитѣ. Има дори издателства на художествена книжнина, които разчитатъ главно на тѣхното отзивчиво внимание. Заради тѣхъ се издаватъ нѣколко специално женски вестници и списания. Въ това отношение на духовенъ интересъ женитѣ стоятъ по-горе отъ мъжетѣ.

Следъ свършване или недовършване школската наука, младежта се залавя за работа въ разни занаяти и професии за изкарване ежедневноста си прехрана. Тѣзи, които попаднатъ въ обсега на тежкия трудъ въ рабстилници, фабрики и канцеларии, се приковаватъ къмъ своитѣ обязанности, механизиратъ се и ставатъ само инертни съществува, безъ своя мисълъ и желание. За тѣхъ животътъ като целъ губи всѣкакво значение. Тѣ не се интересуватъ отъ нищо по-вече вѣнъ отъ занаята или къщнитѣ грижи. Главната имъ духовна храна е ежедневния вестникъ, отъ който черпятъ всички житейски мъдрости.

Другата частъ отъ младежта, на която попрището е предопредѣлено отъ състоянието на родителитѣ имъ, се впуска въ разгара на живота съ всичкитѣ пориви на своитѣ инстинкти. Тя се отдава на разни увлечения, отъ които могатъ да се извлекатъ възможно най-много преживявания и най-изредни сладости. Тѣхнитѣ любими занимания се свеждатъ до принципитѣ на спорта, т. е. всичко да се възприема чрезъ пластиката на ржцетѣ, краката и тѣлото, а нищо — чрезъ възделенията на духа. Впрочемъ, духовния имъ интересъ е съвсемъ слабъ и обикновено достига до музиката, до танца, до илюстриранитѣ вестници и въ рѣдкъ случай до нѣкой многошуменъ романъ.

Въ днешно време грижата за хлѣбъ и печалба е погълнала всецѣло вниманието на хората и тѣ ставатъ тѣй грубо материални, че животътъ за тѣхъ се ограничава само въ рамката на най-долнитѣ интереси, отъ кждето тѣ никога не помислятъ да излѣзатъ. Свѣтътъ за тѣхъ е нѣкакъвъ складъ отъ материали, които трѣбва да се използватъ за физически, животински нужди. Душа, духъ, идея, блѣнъ, копнежъ, изкуство — това сж нѣща за украшения, съ които въ празникъ можемъ да се накичваме, за да изглеждаме и ние като хора на културенъ вѣкъ. Мисълта си раздвижваме малко по силно когато се повдигнатъ партийни борби, свикватъ се събрания, митинги, дето се крещи, хулятъ се противници, сочатъ се стиснати пестници, отправятъ се страшни закани къмъ общественитѣ врагове. А въ обикновено време подрѣзваме свободнитѣ си часове надъ партийния вестникъ, надъ таблата и картитѣ въ кафенето, или около маса съ бутилки и чаши въ кръчмата.

По голѣмата частъ отъ нашия народъ нищо не чете. Макарь че неграмотността у насъ е твърде малка, книгата за него е terra

incognita. Отъ какъ е свършилъ школското азбуке, той нижда на писанъ листъ, само кога получи призовка, квитанция или бирническо известие. Вестникарскитѣ новини долитатъ до него като крѣчмарска мѣлва. Мракъ на невежество и простотия пълни неговата душа и не му дава възможность да погледне по-далечъ отъ дворната си ограда. Едно време учителството се занимаваше съ просвѣтата на простия народъ, отваряше му вечерни училища, неделни беседи, читалища, но откакъ партизанството се навре навѣкжде и почна да подозира въ „противодържавность“ всѣкоя самостоятелна проява на труженика — интелегентъ, а въ материално отношение го приравни съ последния служителъ на държавата, и най-слабитѣ просвѣтни лжчи безнадеждно гаснатъ.

А въ това време българската книга гине, защото нѣма кой да я купува и чете, защото никой не чувствува нужда отъ нея, никой не я цени, защото народътъ все по-вече губи своята духовна свѣсть, издребнява, затжпява и все по-дълбоко затѣва въ блатото на грубитѣ материални интереси. Това е епоха на упадѣкъ, на израждане, която неминуемо отива къмъ своя завършекъ. И колкото по-скоро, толкова по-добре, защото следъ това трѣбва да дойде день на опомняне. А колкото по-скоро дойде този день, толкова по-вече ще има що да се спасява. И спасението ще дойде не отъ хората на спорта и напредналата техника, не отъ смъртоноснитѣ орждия, газове, лжчи, машини, а отъ пробуждането на духа въ човѣка, когато той отново ще разрови забравенитѣ съкровища на миналото и подъ тѣхния прахъ ще подири зародиша на новото време. Това ще бждатъ хората на мисълта, на словото, на идеята, които ще положатъ въ основата на бждния животъ своята любовъ къмъ човѣчеството.

Никола Младеновъ. Тѣга.

Незнамъ азъ нечия рѣчка
ще ме погали ли тѣй кротко,
но днесъ безименна тѣга
е пуснала въ сърдцето котва.

И тѣй застѣднала сама
презъ много часове ми спомня
за плодородната земя
която растне въ моя погледъ.

За редъ бадемови гори
и за зеленитѣ смокини
въ ксито млѣкото гори
отъ незапомнени години.

Край чудно сини езера
смирени хора сж живѣли
и тамъ е моята сестра
презъ много нощи пѣсни пѣла.

Незнамъ азъ нечия ржка
ще ме погали ли тъй кротко
но днесъ безименна тжга
е пустнала въ сърдцето котва.

Симеонъ Мариновъ. Пиомо отъ Шуменъ.

На Вес. Сукнаровъ.

Шуми надъ Шуменъ есенния вѣтъръ,
довѣянъ тукъ, като откъснатъ листъ,
азъ бродя и съсъ любопитство гледамъ
презъ избледнѣлитъ отъ прахъ лжи.

Тукъ вѣтърътъ немчлостиво носи
вълни отровенъ, непрогледенъ прахъ
и съ него хищната туберкулоза
се впива въ изнуренитъ лица.

На всѣки жгълъ просящи неясно
на свѣта мжка повестъта редятъ,
а отъ неизбромитъ казарми
военнитъ тржби безспиръ тржбятъ.

Презъ глѣхналитъ кьошкые, градини,
зарѣялъ се като есененъ листъ,
ушчамъ какъ тукъ есенъта покрива
дърветата съ предсмъртнитъ бои . . .

Срѣдъ тая смѣсъ отъ българи и турци
азъ самъ не знамъ подиръ какво вѣряя.
Тукъ вѣтърътъ немилостиво духа
и носи прахъ и есенни листа . . .

Септ. 930.

Бончо Пенчевъ. Вѣчна пѣсень.

- Искамъ него!
- Какво думашъ. Вело, чувашъ ли се?
- Знамъ! Христа искамъ—желѣзаря!

Старата ѝ се молѣше. Напълниха се очитъ ѝ съ сълзи и отровни
капки свиха нейното сърце

- Имашъ ли умъ, Вело; полудѣ ли?

— Луда съмъ, я, какъ да не съмъ луда! Кога спре до мене
снаженъ и едъръ, като планина и ме погледне право въ очитъ, да
не полудея! Или пъкъ кога запѣе и гласътъ му разцепи селото и
ей тъй неусетно се промъкне и стисне сърцето ми, иде ми да
заплача отъ радост! Христо е мжжъ!—като се изправи до мене
изтръпвамъ, като плаха гълъбица; стоя до него замаена и чакамъ
да ме грабне и отнесе. Я погледни другигъ мжже ли сж! Баби!
Чакатъ да продумамъ, тогазъ да отворятъ уста и тѣ Христо не е

такъв ами шомъ спре до мене задумва и знаешъ ли какъ, сякашъ дума право на сърцето ми. Кой има по сладъкъ гласъ отъ неговия, кой може да ме погледне тъй право въ очитѣ и да направи да да занѣмѣя? Ржцетѣ му сж, като желѣзенъ обръчъ, кога е стисналъ ржката ми на хорото, заплаквала съмъ. Какво ли ще е, ако ме прегърне?

— Мълчи, Вело, засрами се! Мома си станала пъкъ като дете дуиашъ. Кой ти изпи ума, та не знаешъ какво думашъ?

— Кой го изпи ли? — той — Христо и вече миръ и ноше не ми дава. Той. . . .

Долетѣ звънъ отъ наковалнята и я пререче. Друга пѣсень погали ухото ѝ; Друга пѣсень — света и вѣчна — нареждаше, като бисеренъ нанизъ, думитѣ на неговото опарено сърце. Нея чу Вела и млъкна. Тя разбираше тѣзи думи, знаеше тѣхниятъ скритъ огънь, знаеше тѣхната сила, знаеше кое сърце можеше да дума тъй. Тя въздъхна и предъ нея застана той: ожуренъ, червенъ като божуръ, отъ очитѣ му хвърчатъ искри. Той я гледа и и дума: — виждашъ ли ме, такъвъ съмъ — беденъ, но силенъ, имамъ корави гърди, а сърцето ми е изгорѣло отъ огънь. . . .

Старата я гледаше. Слушаха изтрѣпнали цвѣтналиѣ вишни, а пчелитѣ накацахъ упоени по бѣлия цвѣтъ. Слушаше песенъта цѣлото село, ала само Вединото сърце разбираше думитѣ ѝ.

Спре пѣсеньта на наковалнята. Вела дигна очи.

— Чу ли? Знаешъ ли какъ кжса сърцето ми?

— Вразуми се, Вело, Христо не е за тебе. Съ скитникъ ли ще тръгнешъ, мари! Първитѣ момци въ село чакатъ думата ти, погледни единъ отъ тѣхъ.

— Нека чакатъ, нека думатъ! . . .

Тя кривна между вишнитѣ и надникна презъ плета. Долу насреща е неговата ковачница. По цѣлъ день извива голѣмия чукъ и огъва горещото желѣзо, цѣлъ день неговата пѣсень кжса сърцето на Вела и я подлуди. И колко е силенъ — върти чука въ ржцетѣ си, като перо. Колко пжти Вела го е гледала презъ плета. Кога минаваше край ковачницата и накриво погледне да го види краката ѝ се подгъваха въ коленѣтѣ. Той сменя чука и гологлавъ, ожуренъ и засмѣнъ я гледа и шепне нѣщо. Разгърденъ, съ запретнати ржави стои до изковалнята залянъ отъ златото на разгореното огнище. Тозъ пжтъ Вела колкото да занича неможа да го види. Нѣмаше никой въ ковачницата. Тя прибѣга въ кжщи, метна кобилицата и излѣзе.

Вечеръта пристѣпваше отъ коритѣ.

*

Тя надникна въ ковачницата и не видѣ никого. Пое къмъ чешмата. Тамъ завари него. Писна въ ушитѣ ѝ, бѣла мъгла падна предъ нея, подкосиха се краката ѝ. Залюлъ се, пристѣпи и седна. Той се изправи до нея разгърденъ и засмѣнъ.

— Отъ мене ли се уплаши, Вело?

Тя го погледна, поиска да каже нѣщо, но неможа

— Защо прижълтъ? —

Млъкна. Чучура пѣеше тиха пѣсень. Наблизо скрита жаба крѣкна и спрѣ уплашена. Задума пакъ Христо:

— Веднажъ, кога ходихъ съ жетваритѣ, срещнахъ едно момиче. Като тебе ме гледаше и не смѣеше да ми продума. Азъ не знаехъ защо ме гледа тъй. Сетне научихъ, че, щомъ съмъ тръгналъ насамъ удавила се въ Луда Камчия. Сега разбирамъ защо ме гледаше тъй. Ала ти не си като нея. Защо ме гледашъ подъ вежди и мълчишъ?

На Великитѣ очи изплуваха сълзи

— Една вечеръ — поде той — я срещнахъ на чешмата заплака и.

— Мълчи! — пошепна тя.

Запѣ пакъ чучура, крѣкна уплашената жаба. Вечерникътъ погали върха на тополата. Трепнаха разбудени листата и тѣхния шепотъ потъна между кжичитѣ. Когато Вела дигна очи срещна неговия погледъ; какви черни черешови очи, и колко огънь въ тѣхъ!

— Колко ли сърца сж изгорѣли!

— Кое?

— Очитѣ ти.

— Изгорѣли ли? — само твойгѣ да изгорягъ искамъ!

— Ами онази?

— Коя?

— Дето се улови!

— Не думай за нея! Било! Азъ не съмъ погледвалъ нѣ очитѣ ѝ и незнамъ какви сж, незнамъ косата ѝ мека ли е и плачеше ли нейното сърце. Сега моето заплака. Дай да видя очитѣ ти, кажи ми плаче ли твоео сърце? Вело, чувашъ ли ме? Като дете ти се моли. Ти размѣти ума ми, прекъсна моята волна пѣсень, приплѣзъ до сърцето ми и разлѣ сокъ, който убива силата ми! Знаешъ ли! Знаешъ ли? Когато срѣцнахъ оназъ не треперяхъ тъй. А ти! — Знаешъ ли какво си за мене?

Вела го слушаше и не смѣеше да го погледне. Той ли ѝ казваше тѣзъ думи, които жадуваше. Истина ли е, или съмъ!

— Боже!

— Какво? Кажи, продумай да чую твоя гласъ!

Сетне натъженъ продължи:

— Азъ знамъ мойта орисъ, знамъ, че съмъ голъ и чуждъ за другитѣ, знамъ, че мойтѣ думи не намиратъ мѣсто въ твоео сърце, знамъ. . .

— Не думай тъй! . .

— Защо? Какво ми остава тукъ? Подиръ нѣкой денъ ще тръгна съ жетваритѣ и не ще се върна. Ще ида на брѣга на Луда Камчия да искамъ отъ другата прошка, а отъ тамъ кждето ми видятъ очитѣ — нали съмъ скитникъ — все едно кой вѣтъръ ще развѣва коситѣ ми. Нѣмали да кажешъ две думи за сетень пжтъ?

Две тихи, заплакани очи го молѣха. Преливаше въ тѣхъ и страхъ и обичъ.

— Кажи де?

— Какво да ти кажа! Не виждаш ли!

Тя стана и пое къмъ село. Плиснаха бакъритѣ ѝ и спре да ги оправя.

— Вело, погледни ме!

Тя се обърна, зачерви се и срамежливо задума:

— Защо думашъ тъй, или искашъ да ме мъчишъ? Не виждашъ ли, не разбирашъ ли очитѣ ми какво думатъ! Не ми ли стига, ами и ти да ме мъчишъ!

Две едри, топли сълзи паднаха отъ очитѣ ѝ.

Той я изпрати съ погледъ.

На другия день наковалнята запѣ по-силно. Гласа на Христо цѣль день не спрѣ и надалече прѣскаше думитѣ на неговото запазено сърце. Цѣль день и Вела ходи унесена и незнаеше какво да прави. Влиза въ къщи наднича презъ плета, сбира окапалия вишновѣ цвѣтъ; цѣль день пренася вода да полива цвѣтята и колчемъ минеше край ковачницата вече не поглеждаше накриво. Той я гледаше доде отmine.

Вечерьга, щомъ вечерника приплака въ коринтѣ и модри сѣнки запплаха надъ село, Христо стана, затвори и излѣзе. Бѣше притъмнѣло кога спрѣ до чешмата и седна на бѣлия камъкъ. Рой мисли пъллѣха въ главата му и запалиха угасналата надежда за по-свѣтли дни. Предъ него стоеше тя.

Нощта прегърна Липово, потрепера въ листата на тополата, сви криле и задрѣма въ нейния шумакъ.

Само чешмата и той бѣха будни. Щомъ вечерницата изплува високо надъ покривитѣ стана и съ тихи стѣпки пое надолу. Спре въ пѣстрата сѣнка на цвѣтналитѣ вишни, надникна презъ плета и свирна. Постоя. Плахи стѣпки разбудиха заспалитѣ цвѣта и спрѣха до него. Надъ тѣхъ въ просъница гранкитѣ на бѣлитѣ вишни простенаха и тѣхния шепотъ скри шепота на двамата

— Много се бави?

— Нали нѣма да излизашъ на жетва?

— Сама не ще те оставя! Вело, искашъ ли да идемъ двама?
— ела, ще бждешъ мой день и моя радостъ; ще работя съ пѣсень за тебе — ела!

Тя мълчеше. Сетне шепотъ, думи отъ молба, трѣпки. . . Само нощта долови гѣхния шепотъ. Когато зорницата изви надъ покривитѣ и ранобуднитѣ петли оглушиха село той стана.

— Ела съ мене!

— Не бива още!

— Защо? — не ми ли вѣрвашъ?

— Не думай тъй!

— Е, кажи защо?

— Ей тъй, не бива още!

Тя се колебаеше. Той разбра, пристъпи, прихвана я и потегли

— Какво правишъ, Христо?

— Ела, ела!

Тя се остави, покори и трѣгна. . . .

Задъ тѣхъ шушнѣха вишнитѣ.

„Отъ 20-та насамъ — антология 1920|1930“
отъ Иванъ Знахарь и Никола Никитовъ.

Периодътъ 1920/1930 година засвидетелствува една нова страница въ българската литература, коренно различаваща се отъ прежднитѣ. Неспкойнитѣ и мрачни следвоенни години наложиха едно преобразяване въ общата психика на маситѣ, едно ново възприятие на свѣта, откриха нови скрижали за младото поколѣние което израстна и живя въ това неустановено, преходно и бурно време.

Цѣлиятъ комплексъ отъ творчески личности съ най-противоречиви характери и идеи създадоха новата българска литература. Добра или лоша — тая литература — ние трѣбва да я приемемъ като отражение на времето ни. Никой не е виновенъ, че тя не можа да се освѣти съ забележителни имена, които да будятъ възторга на поколѣнието. Така неуяснена и разпокжсана дойде тя, както и изтеклитѣ десетъ мъртви години.

Че въ най-новата ни литература имаше нѣщо съвсемъ ново, това е неоспоримо. Отъ гдѣ дойде то, кой е неговия пръвъ вестителъ? — Ще кажатъ други. Това ново иде и приижда отъ десетъ години насамъ. То се създава и днесъ. Ние не виждаме дори невия край. Рано е да се опредѣли значението му за литературната история.

Да се даде една идея за тая новосъздадена или сега създаваща се литература, да се представятъ творческитѣ възможности на авторитѣ ѝ — тѣхното многообразие предъ българското общество, ето оправданието на наскоро излязлата антология „Отъ 20 та насамъ“ съставена отъ Иванъ Знахарь и Никола Никитовъ.

До колко съставителитѣ сж постигнали целта си и дали сж били доворсѣвестни въ работата си ще видимъ по-нататѣкъ. Понятието „антология“ е широко понятие. Но то може да има главно двояко значение. Първо, да представи известна литература, или епоха отъ литературата най-безпристрастно, въ нейната цѣлостъ, като не изключва нито единъ отъ нейнитѣ представители безъ разлика на убеждение и духовна принадлежностъ, стига той да бжде творецъ. Второ, да отдѣли отъ общото известенъ кръгъ отъ писатели, които представляватъ отдѣлна школа, като покаже тѣхната особеностъ по отношение на творчеството или идеи. Може да се предположи и трети случай, когато една авторитетна личностъ се осмѣли да бръкне въ коша на литературата и да извади на свѣтъ само онова, което по собствено убеждение е белязано съ знака на безсмъртието. — другото, може и безъ него! (Случаятъ съ антологията на Гео Милевъ върху бълг. литература).

Отговорността никога не избѣгва. И въ третѣ случая тя стои върху плещитѣ на съставителтѣ. Г. г. Ив. Знахарь и Н. Никитовъ, сж

избрали за най-подходящ за съвременната българска литература първия тип „обща антология“. Именно тоя, към който трѣбваше да се отнесат най-незаинтересовано. Тѣ сами признаватъ въ своя предговоръ, че днесъ въ новата българска литература не се извишава нито една изключителна личностъ и дарба. Тѣхната сѣмла стѣпка и основната имъ грѣшка е тая, че тѣ съставятъ антология по собствена преценка на литературнитѣ работи. Не само отъ автори признати отъ официалната критика. Е, добре, ние съ прискѣрбие констатираме, че съставителитѣ на тая антология или не четатъ всичко каквото се пише и издава, или сѣ жертва на приятелско съчувствие и предпочитание — нѣща много обикновени за нашата действителностъ. Иначе нѣмаше да се чудимъ какъ може да се пренебрегнатъ толкова млади и надеждни сили появили се презъ последнитѣ години въ литературата и нѣмаше да будятъ недоумение известни мисли въ предговора и въ характеристикитѣ на авторите въ антологията. После, какво търсятъ въ антологията „отъ 20 та насамъ“ нѣкои поети, които сѣ израстнали и творили подъ друго слѣнце. Поети, започнали своята писателска кариера далечъ задъ 1920 год. признати и оценени своевременно и чието мѣсто е отредено другаде. Да не би да не е известно на господата, че Иванъ х. Христовъ и Ив. Мирчевъ се сочатъ като последни представители на символизма у насъ и че въ „Млада България“ на Ив. Радославовъ тѣ заематъ достойно почетно мѣсто. Тѣ може би да сѣ млади, но тѣ сѣ отъ другъ свѣтъ. Не отъ мира сего. Въ такъвъ случай защо не влѣзе въ антологията и Петъръ Кишимеровъ. Той нали е младъ съвремененъ поетъ? Тогава антологията щѣше да изпълни сигурно до край своето предназначение! ? . .

Ние бихме се спрѣли на нѣщо по-сѣществено. Ако единствения аргументъ за създаване на литературно име и известностъ е участието въ добри български списания, издаването на книги и пр. то кое погрѣчи да влѣзатъ въ антологията: Ив. Буюклийски, печаталъ непрестанно 4—5 години въ сп. „Хиперионъ“; издалъ книга „Лесове“ презъ 1926 год.; Дим. Ивановъ—Веженевъ печаталъ непрестанно въ сп. „Хиперионъ“ издалъ книга „Завръщане“ 1930 г.; Магда Минева печатала изъ първостепенни български списания издала книга „Мекедонски пѣсни“ 1928 г.; Мария Балина съ книгата си „Хлѣбъ и винс“; Иванъ Захариевъ, печаталъ въ многобройни списания издалъ две книги: „Година“ 1926 и „Смѣхъ“ 1929 г. — (последната неизвестна на г-да съставителитѣ)! Стефанъ Станчевъ, издалъ две книги: „Поломена стрѣлка“ и „Дружиа“; Лжчезаръ Станчевъ съ книгата си „Безшумни дни“; Йорданъ Ветвиновъ съ толкова хубавитѣ си пѣсни събрани въ книгата „Вчера“: Славчо Красински, Т. Харманджиевъ, който напоследъкъ печататъ въ най-авторитетното бѣлг. списание „Златорогъ“. Най-после Емилъ Кораловъ, чиито разкази и романи: „Великата жажда“ печатани презъ последнитѣ години будятъ толкова надежди и го затвърдяватъ като единъ отъ вдѣхновенитѣ изразители на съвременността?

Нима изброенитѣ писатели сѣ по-малки „литературни имена“

отъ Илийчо Волень, отъ Стоянъ Олчевъ, отъ Николай Орловъ, отъ Николай Дончевъ, отъ Димитъръ Чаковъ, безъ да хвърлимъ упрекъ за участието на последнитъ въ антологията.

Нѣкои отъ имената невлизаци въ антологията сж посочени въ предговора като „надеждни млади издѣлки чиято зеленина радва окото“ „напоследъкъ“. А тѣ сж преминали почти цѣлото десетилѣтие въ непрекъснато творчество, (—Ив. Буюклийски, Ив. Захариевъ).

Не е за препоръчване такова прикриване на истината и то отъ едни критици, които поднасятъ на българската публика лика на цѣла една млада литература. Или обстоятелството, че нѣкои отъ непомѣстенитъ писатели живѣятъ въ провинцията изключва тѣхното мѣсто отъ реда на „овѣнчанитъ“ столични писатели? Ако тази е причината да не влѣзатъ въ новата антология, тогава яната се удвоява. Добре щѣше да бжде ако съставителитъ вземеха примѣръ отъ антологията на Д. Дебеляновъ и Д. Подвързачевъ. Тамъ безъ изключение влѣзоха всички творци — добри и лоши. Разбира се отъ тѣхъ „комуто бѣ отредено да се затвърди и направи кжсъ история или „да изпълни цѣла една епоха съ името си“, той се затвърди. Имаше между тѣхъ и „щастливци“ които изпълниха цѣла една епоха съ имената си. Другитъ останаха назадъ. Но и днесъ, когато вземемъ въ рѣка тая скъпа книга ние не можемъ безъ трепетъ да разгърщаме страницитъ и защото въ нея е отразена действително цѣла епоха, въ която сж творили живи хора почти еднакво близки и ценни намъ.

Ако това не можеха да направятъ уважаемитъ автори на последната българска антология „Отъ 20 насамъ“, трѣбваше да се ограничатъ съвсемъ съ малко представители на литературата ни днесъ. Трѣбваше да подбиратъ само тѣзи, които сж вече общепризнати и да ги представятъ съ повече оригинални работи като напишеха подходящи и безпристрастни литературни портрети. Не като сега, да отричатъ почти изцѣло Далчева и Фурнаджиева и да пишатъ, че поезията на Пантелеевъ е „безъ поетиченъ темпераментъ“, „безъ ритъмъ“ и „почти изцѣло интелектуалистична“. Защото, напротивъ Пантелеевъ е намѣста много сърдеченъ и непринуденъ и че не могатъ пѣсни като „Преображение“ и др. да се напишатъ безъ вдъхновение и безъ поетиченъ темпераментъ.

Тогава нѣмаше да има недоумения, нѣмаше да има протести, а и тѣхния трудъ щѣше да бжде по цененъ и съ по-трайно значение.

Димитъръ Гундовъ

Фондъ „Угари“.

Х — София — 50 лв.; 10 екз. отъ книгата на Хр. Д. Христовъ — Разкольниковъ: „Злокобно убийство“; 5 екз. отъ стихосб. на Г. Хрусановъ „Равнини“.

Редакцията сърдечно благодари на всички.

Българската академия на науките е издала труда на нашия сътрудникъ Александъръ Бурмовъ — „Народни умотворения отъ с. Бѣла Черква“. Книгата е придружена съ предговоръ отъ проф. Ст. Младеновъ.

Нашиятъ сътрудникъ Недѣлко Месечковъ готви новъ сборникъ разкази: „Жерави прелитатъ на югъ“. Сжщиятъ е сложилъ подъ печатъ хумористични разкази: „Селски хайлайфъ“ подъ псевдонима Елъ Хобъ.

Недѣлчо Беневъ слага подъ печатъ: „Свѣтли празници“ — борникъ детски драми.

Получиха се въ редакцията:

Злокобно убийство — трагедия отъ Хр. Д. Христовъ — Разкольниковъ, Казанлъкъ 1931. Доставя се отъ автора — с. Долно Сахране, Казанлъшко, ц. 25 лв.; **Равнини** — стихотворения отъ Георги Хрусановъ, ц. 10 лв. София, 1931 № 1 отъ библи. „Знакъ“.; **Поле** — стихотворения отъ Ив. С. Милчевъ, ц. 10 лв. Ломъ. — 1931. Доставя автора — с. Расово, Ломско; **Пролетарска антология** — т. I — лирици, съставилъ Т. Бучински, ц. 25 лв. Враца 1931. **Паяжина на времето** — стихотворения отъ Стойно Поповъ, ц. 20 лв. Шуменъ; **Въздишки по нея** — стихотворения отъ Г. П. Жоро, ц. 5 лв. Шуменъ;

Свѣтлоструй — год. I, бр. 5—6, 7.

Мостъ — год. I, бр. 10, 11, 12, 13.

Провинция — год. I, бр. 3—4, 5—6.

Струя — год. II, бр. 9, 10, 11—12.

Тунджа — год. XIV. Ямболъ—Елхово. Бр. 590 до 594.

Изгрѣвъ — год. I, бр. 5, 6, 7—8, с. Михайлово, Сливенско.

Василь Друмовъ — год. I, бр. 3, 4.

БОНСФ — год. II, бр. 4.

Трезво дете — год. I, бр. 6 — София.

Трезвеностъ — год. XIII, кн. 5. София.

Ехо — год. IV, бр. 3—4. Ст. Загора.

Бюлетинъ № 14 къмъ спис. Женитба.

Луковитски новини — год. XIII, бр. 55.

Въ тоя двоенъ (6—7) брой участвувать:
Емилъ Кораловъ, Стефанъ Станчевъ, Иванъ Буюклийски, Димитъръ
Гундовъ, Йорданъ Георгиевъ, Никола Младеновъ, Александъръ
Земни, Бончо Пенчевъ, Симеонъ Мариновъ и Недѣлчо Беневъ.

Абонаментътъ на »Угари« е 40 лв. предплатени. Всичко да се
изпраща на адресъ: Редакция „Угари“ — ул. „Л. Каравеловъ“,
№ 960 — Шуменъ.

Органъ на литерат. задруга »Угари«.

Редактира комитетъ при литературната задруга „Угари“.

Печатница Любомиръ Търговски — Шуменъ.